

YTTRANDE

2001-04-11

02-183-01

Utbildningsdepartementet/F
103 33 STOCKHOLM

Kommissionens förslag till det sjätte ramprogrammet 2002-2006, samt den europeiska atomenergigemenskapens ramprogram 2002-2006 med syfte att främja inrättandet av det europeiska området för forskningsverksamhet COM (2001)94 slutlig)

(U2001/1267/F)

Sammanfattning

Kungl.biblioteket menar att det är av yttersta vikt att man i det sjätte ramprogrammet tydliggör forskningsbibliotekens roll i forskningens infrastruktur och i den pedagogiska processen inom högskolan. Det är av stor betydelse att den ensidiga profileringen av biblioteken som kulturarvsinstitutioner, som har präglat det femte ramprogrammet och som i praktiken har kommit att utesluta de något yngre universitets- och högskolebiblioteken från projektverksamheten, modifieras i det sjätte ramprogrammet.

En närmare samordning med nationella och regionala program/initiativ på biblioteksområdet skulle välkomnas. Vi vill dock understryka att detta kräver en genomtänkt organisation för samråd med ansvariga nationella myndigheter. En alltför omfattande flora av mer eller mindre tillfälliga expertgrupper för olika delområden bör undvikas. Helhetsyn måste prioriteras.

Den föreslagna satsningen på mycket stora projekt är en fara för små sektorer som arkiv, bibliotek och museer. Risker är att våra institutioner marginaliseras om inte särskilda åtgärder vidtas. Ett sätt att motverka detta kunde vara att skapa välorganiserade nätverk med möjlighet att göra egna utlysningar inom för sektorerna centrala områden. En viktig förutsättning är dock att dessa områden väljs ut med stor omsorg, liksom att de åtgärder som vidtas blir föremål för kontinuerlig översyn och utvärdering.

De administrativa rutinerna och byråkratin kring EU:s forsknings- och utvecklingsprojekt måste minska. Ansöknings- och redovisningsförfaranden behöver förenklas. Processerna måste gå snabbare, t.ex. bör tiden från ansökan till projektstart förkortas avsevärt. Förhoppningsvis kan de nya stödförfaranden och decentraliserade förvaltningsmetoder som föreslås bidra till detta.

Huvuddragen i förslaget till nytt ramprogram

Huvuddragen i kommissionens förslag till nytt ramprogram är följande:

- Fokusering på några utvalda prioriterade forskningsområden.
- Förstärkt koppling mellan ramprogrammet och nationella och regionala initiativ samt till andra insatser inom gemenskapen.
- Förenkling av genomförandevillkoren genom nya stödförfaranden och decentraliserade förvaltningsmetoder.

Det nya ramprogrammet är indelat i tre stora åtgärdsområden:

- Att integrera gemenskapens forskningsverksamhet.
- Att strukturera det europeiska området för forskningsverksamhet.
- Att stärka förutsättningarna för det europeiska området för forskningsverksamhet.

Informationssamhällets teknik

Ramprogrammets tyngdpunkt ligger inom det första åtgärdsprogrammet, Att integrera forskningen. Här har sju prioriterade forskningsområden valts ut. Det ekonomiskt ojämförligt största av dessa är *Informationssamhällets teknik*.

Verksamheten inom detta område inriktas på följande tekniska prioriteringar:

- Forskning som syftar till att integrera tekniska områden som i första hand är av intresse för allmänheten och företagen.
- Infrastruktur för kommunikation och hantering av information.
- Komponenter och mikrosystem.
- Informationshantering och gränssnitt.

Under den första tekniska prioriteringen inom forskningsområdet

Informationssamhällets teknik kan man läsa att denna bland annat kommer att inriktas på följande:

- System för intelligenta miljöer som ger alla tillträde till informationssamhället, oberoende av ålder och andra villkor, samt interaktiva och intelligenta system för hälsovård, mobilitet och säkerhet, fritid, *skydd av kulturarvet* och övervakning av miljön.

Här bör påpekas att det i den engelska originaltexten står ”preservation of cultural heritage”. Detta torde syfta på *bevarande* av kulturarvet, inte *skydd* av detsamma.

Biblioteken i EU:s ramprogram för forskning och utveckling

I det tredje och i det fjärde ramprogrammet fanns ett särskilt biblioteksprogram som en del av forskningsprogrammets telematiprogram. Flera svenskkoordinerade biblioteksprojekt kom till stånd inom denna ram, och svenska bibliotek kom också att aktivt delta i projekt som koordinerades av andra europeiska institutioner/myndigheter. De svenskkoordinerade projekten var samtliga inriktade på bibliotekens roll i lärandeprocessen, och inslagen av distansutbildning/flexibelt lärande var påfallande.

I det femte ramprogrammet finns inget särskilt biblioteksprogram. Arkiv, bibliotek och museer har visserligen möjligheter att söka projektpengar inom vilket som helst av forskningsprogrammets delområden, men i forskningsprogrammets texter har biblioteken, tillsammans med arkiv och museer, förts in under delområdet *Digital Content and Cultural Heritage* i forskningsprogrammets informationsteknologiska program, *IST-programmet*. Kommissionens sakkunniga för arkiv-, biblioteks- och museifrågor har samlats inom den s.k. DigiCult-enheten, som är inriktad på kulturarvsfrågor. Det finns en uttalad vilja inom kommissionen att få till stånd sektoröverskridande projekt inom den s.k. ABM-sektorn, även om det också finns möjlighet att söka medel för projekt som endast berör en av dessa sektorer. Bevarande och tillgängliggörande av kulturarvet är de områden som prioriteras.

I ett slag blev alltså de europeiska biblioteken primärt kulturarvsinstitutioner som skulle driva projekt med inriktning på att bevara och tillgängliggöra kulturarvet, helst i samarbete med arkiv och museer. Den naturliga kopplingen bibliotek – utbildning/forskning sköts åt sidan. I Sverige, med många relativt nya universitets- och högskolebibliotek, passar endast ett fåtal forskningsbibliotek på ett naturligt sätt in i detta koncept. De svenska bibliotekens intresse av att delta i EU-projekt inom forskningsprogrammets ramar har därmed minskat betydligt.

Kopplingen arkiv-bibliotek-museer har hittills inte visat sig fungera väl i europeiskt perspektiv. I flera europeiska länder var samarbetet mellan sektorerna obefintligt då programmet startade, medan det i andra länder, som i Sverige, fanns ett mer eller mindre välutvecklat samarbete och god vilja. I IST-programmet läggs den största vikten vid teknisk och vetenskaplig innovation. Just i fråga om graden av teknisk utveckling och kompetens är det stora skillnader mellan sektorerna i de olika länderna, och det är därför mycket svårt att få till stånd sektorövergripande projekt.

I det nya förslaget ingår endast skrivningar om *bevarande* av kulturarvet, inte tillgängliggörande. Därmed riskerar bibliotekens roll att ytterligare inskränkas.

Det är viktigt att se forskningsbiblioteken som en nödvändig och mycket viktig del av den pedagogiska processen och av forskningens infrastruktur, inte enbart som kulturarvsinstitutioner. Regeringen gjorde också denna bedömning i forskningspropositionen *Forskning och förnyelse* (prop. 2000/2001:3) hösten 2000, då den föreslog att en del av de nya resurserna till forskning och forskarutbildning skulle gå till en förstärkning av biblioteks- och arkivfunktioner.

Stora projekt

Inom området *Integration av forskningen* kommer instrumenten för genomförandet att i första hand vara:

- Nätverk mellan spetsforskningscentra.
- Integrerade projekt.
- Deltagande i nationella projekt som genomförs gemensamt (i enlighet med artikel 169 i fördraget).

Här anges tydligt att det skall vara fråga om mycket stora projekt, i vissa fall med projektbudgetar som omfattar flera tiotals miljoner euro. Nätverken och de integrerade projekten kommer att ha en mycket självständig förvaltning. De kan bland annat:

- Ansluta andra deltagare till sin verksamhet.
- Definiera delprojekt inom ramen för det egna verksamhetsprogrammet och genomföra anbudsförfaranden för dessa.
- Anpassa programmets innehåll efter de behov som uppstår.

Inriktningen på mycket stora projekt gynnar inte små institutioners, t ex arkivs, biblioteks och museers, deltagande i programmet. Artikel 169-projekt torde inte heller vara en realistisk möjlighet för dessa sektorer utan torde snarast passa väl för mycket stora projekt inom t.ex. rymdforskning och viss medicinsk forskning. Däremot skulle väl fungerande nätverk, alternativt större integrerade projekt, kunna ge möjligheter till utveckling av områden som ligger inom dessa sektorerers intressesfärer. Redan existerande nätverk, såsom DELOS (nätverk för digitala bibliotek) och DLM (arkivnätverk) skulle kunna utgöra utgångspunkter. De åtgärder som vidtas måste dock bli föremål för kontinuerlig översyn och utvärdering.

Ökad samordning med nationella och regionala program/initiativ

Ambitionen att få till stånd ökad samordning med nationella och regionala initiativ och program på forskningsområdet hälsas med tillfredsställelse. Inom biblioteksområdet är detta behov påtagligt. En god samordning med nationella och regionala initiativ, t ex nordiska projekt, kräver dock en fastlagd organisation för samråd med medlemsländerna.

I det femte ramprogrammet avskaffades den s.k. working party-organisation för samråd med medlemsländernas experter som hade funnits i tidigare ramprogram. Sådana rådgivande grupper med nationell representation skulle i femte ramprogrammet endast finnas på delprogramnivå, dvs. i vårt fall endast för *hela* IST-programmet. Kungl.biblioteket påpekade i flera remissvar nackdelarna med denna organisation.

När programmet började löpa fastslog EU-kommissionens tjänstemän inom vår sektor omedelbart att de behövde nationella kontaktpunkter för att få in kunskaper och synpunkter från medlemsländerna och för att få hjälp med att sprida information. Kommissionen uppmanade därför informellt medlemsländerna att behålla de "National Focal Points" som hade inrättats som kontakt- och informationspunkter för biblioteksprogrammet i tidigare ramprogram under det femte ramprogrammets första år (1999). Därefter blev de europeiska kontaktpunkterna uppmanade att utforma en ansökan om ett nätverksprojekt till kommissionen. Ansökan beviljades, och nätverksprojektet CULTIVATE-EU startade i februari 2000. Ett planerat kompletterande projekt, CULTIVATE-CEE, för ansökarländerna i Central- och Östeuropa, har fortfarande inte kommit i gång.

Genom denna organisation kom de tidigare väl fungerande nationella kontaktpunkterna att belastas med hela den administration och alla de byråkratiska processer som vidlåder alla projekt inom EU:s forskningsprogram.

Samtidigt har en lång rad olika expertgrupper inom vårt område inkallats med kort varsel. Somliga av dessa expertgruppers uppdrag har överlappat varandra. I vissa fall har vi haft möjlighet att föreslå personer till expertgrupperna, men det har varit kommissionen som har beslutat vem som har fått ingå. I andra fall har kommissionen själv handplockat personer. Det har därför inte funnits någon garanti för att representanterna i expertgrupperna har haft breda kunskaper och goda kontakter inom sina sektorer i hemländerna och att de har framfört respektive medlemslands synpunkter inom ramen för sitt arbete. Inte heller har det funnits någon garanti för att resultaten av gruppernas arbete har spritts utanför den ingående kretsen, t ex till myndigheter med nationellt ansvar för de områden som har diskuterats.

Det är viktigt att de nationellt ansvariga myndigheterna inom våra sektorer får större möjlighet att påverka vilka grupper som skall tillsättas och att föreslå vilka personer som skall ingå. I annat fall omöjliggörs den eftersträvade samordningen med nationella och regionala initiativ.

I detta ärende har riksbibliotekarie Tomas Lidman beslutat. Ulla-Britt Nordin Siebolds, 1:e bibliotekarie vid BIBSAM, har varit föredragande.

Tomas Lidman

Ulla-Britt Nordin Siebolds